

küségét, vagy munkájuk el nem ismerését, csupán a hely szűkös volta kényszerít bennünket e szükségyszerű korlátozásra.

Kiállítási sétánkat befejezve, minden hatástkeltési szándék nélkül ismételhettük összefoglalásként, hogy a kiállítás nagyon szép, tartalmas és gazdag volt. Okulására szolgált a megtekintő iskolák ifjúságának, a vidékről ellátogatott iparosoknak és kereskedőknek és büszke önérzettel töltötte el a látogató pedagógusokat, akik meggyőződést szereztek arról, hogy szerény eszközökkel bár, de teljes lelkesedéssel folyik a nemzetnevelés a kiállításon szerepelt összes iskolákban, azaz az egész szegedi tankerületben.

IRODALOM

Magyar föld, magyar faj, IV. kötet. A magyar ember. Irta: Bartucz Lajos. (A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda kiadása, 1938. 495 oldal.)

Manapság, amikor a faji és származási kérdések az érdeklődés homlokterében állanak, igen nagyjelentőségűnek kell tartanunk ezt a kötetet. Felöleli a magyarság antropológiájának összes történeti, irodalmi és tudományos vonatkozásait és a lehető legnagyobb biztonsággal igyekszik megfelelni mindazokra a kérdésekre, amelyek két évszázad óta foglalkoztatják a magyarságot tanulmányozókat: *van-e magyar faj, melyek a magyarság testi bélyegei és milyen az igazi magyar típus?*

Mert, ahogy az egyetlen hivatásos antropológus, a budapesti tudományegyetemen 1912-ig tanszéket betöltő *Török Aurél* írta: „... *nem ismerjük a magyart!*” Mindnyájunknak, akik nagytömegű ifjúsággal naponként foglalkozunk, vannak erre vonatkozólag bizonyos ösztönszerű meglátásaink, megsejtjük és csoportosítjuk az arcokat, jellemeket és lelkeket a föltett kérdésekre való válaszáért, de még az a tanyai tanító is, aki évtizedeken át színmagyar területeken nevelte az egymást váltó nemzedékeket, alighanem zavarba jönne, ha határozott véleményt kérnének tőle a magyarság faji bélyegeit illetően. Nem ismerjük a magyart és maga *Bartucz* is, amikor könyve elején visszapillantva harmincöttesztendő tudományos multjára, kétkedve teszi fel a kérdést: *tudunk-e már annyit, hogy Magyarország antropológiájáról könyvet írjunk?* — azt a feleletet kénytelen adni, hogy egyáltalában nem teljes az anyag, aminek ismerete a véleményalkotáshoz szükséges, hiányok vannak alap-kutatásokban és részismeretekben egyaránt, de a „*seregszemle*” a tudott dolgok és biztos eredmények felett már indokolt.

A seregszemlét *Bartucz* azzal kezdi, hogy kikeresi a magyarságra, mint fajra vonatkozó régi irodalomból mindazt, ami ma is használható még. Az első komoly kísérlet a magyar ember megismerésére *Bél Mátyás* *Notitia Hungariae novae historico-geographica* című hatalmas munkájának Pozsony megyéjéről szóló kötetében látott napvilágot 1735-ben, majd *Huszt* pozsonyi orvoson (1781), *Gáti István*on (1795), *Fejér György* Anthropológiáján (1807), *Vedres István* szegedi 'ömérnökön (1822), *Edvi Illés Pál* evangélikus lelkészen (1835), *Rónay Jácint* püspökön (1847) *Hunfalvi Pál* „Magyarország ethnographiá“-ján (1876) és számos más kutatón keresztül jutott el a hazai embertani kutatás a mult század három nagy antropológusához: *Schreiber Sámuel*hoz, *Lenhossék Mihály*hoz és *Török Aurél*hoz. A három tudós közül *Török Aurél* hívatása lett volna a hazai kutatások rendszeres folytatása, sajnos azonban az ő figyelmét — *több hazai csalódás után* — inkább az antropológia általános vonatkozásai kötötték le s főműve is nem magyar, hanem általános

tárgyú (*Grundzüge einer systematischen Kranimetrie 1890*). E mulasztást Pápai Károly és Jankó János pótolták, majd a világháborút közvetlenül megelőző években és a világháború óta Bartucz Lajos végzi a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának vezetői tisztjében mindazokat a vizsgálatokat, méréseket, ásatásokat és kutatásokat, amelyek a magyar ember alaposabb megismerését szolgálják.

A történeti és irodalmi ismertetés után Bartucz végigvezeti az olvasót a zavaros fogalmakon, amelyek a magyar típus, magyar faj, magyar arc, stb. kifejezések mögött meghúzódnak. Szerinte nem a testi típus, a koponya alakja, a termett a haj, a szem, bőr színe vagy az arc alakja az, ami magyar. A magyar nemzetes, mint minden nép, igen sokféle rasszelemből tevődött össze: *magyar fajról tehát merev zoológiai értelemben nem beszélhetünk*. De beszélhetünk magyar nyelvről, amelyet anyáinktól tanultunk, magyar hagyományról, amely őseinktől maradt reánk, magyar érzésről és a magyar összetartozásnak a tudatáról, amelyet a nemzedékek hosszú során át együtt átéltek vagy elszenvedtek jó és rossz sors fejlesztett és magyar lelkeletről, mely mindig a hazáért dolgozik s amely, ha kell, a hazáért, nemzetért mindent feláldozni kész. *Kétségtelen azonban, hogy van a magyar hazában élő embereknek egy olyan típusa, mely itt alakult ki ezer év biológiai története során s számban is oly nagy, hogy rányomja bélyegét a magyar nemzettestre. Ez a — Bartucz által — „Alföld-típus“-nak elnevezett külső megjelenésű magyar ember, amelyet mindenki maga elé képzelhet, ha II. Rákóczi Ferencnek, az Alföld-típus megtestesítőjének arcképét elnézi.*

A magyarság testi jeleit hosszasan fejtegeti a szerző és itt bőven idézi saját eredményeit. Megállapítja azonban, hogy *egyetlen külső jegy alapján (termet, koponyaalkat, szem és haj színe, stb.) semmiképen sem lehet általánosítani az egyén fajt hovatartozását illetően, különösen hazánkban nem, ahol a legkisebb faluban is egymás mellett találjuk a legkülönbözőbb termetű, koponyájú, szemű, hajszínű embereket*. Szigorú tárgyilagossággal bírálja meg az újabban annyira mindentudónak képzelte vérvizsgálati módszert is: *„A vércsoportok rasszantropológiai jelentősége, értéke semmivel sem nagyobb, mint bármelyik más, örökléstanilag igazolt rasszjellegé. A vércsoportok sem egyedül, sem nagyobb mértékben nem alkalmasak rasszosztályozásokra és rassz megkülönböztetésekre, mint más rasszjellegek. Bizonyos vércsoportokat bizonyos rasszokkal összekapcsolni vagy azonosítani nem lehet s a vérvizsgálatokból leszűrt rasszantropológiai következtetések . . . tudományos igazolhatóság hiányában szenvednek. . . . Mi sem mért . . . súlyosabb csapást arra a szemfényvesztő játékra, amelyet egyesek a vércsoportoknak és „vérindexek“-nek a mai rasszokkal való állítólagos kapcsolatával üztek, mint annak tudományos megállapítása, hogy az embernél kimutatott négy vércsoport az emberszabású majmok vérében is megvan . . . Ime, odajutottunk tehát, hogyha igazuk volna a vérvizsgálatok túlzóinak, akkor azt kelene ma már következetesen hirdetniök, hogy egyes emberrasszok közelebbi vérrokonságban állanak az emberszabású majmokkal, mint a többi embertársaikkal!”*

A magyar nemzettest rasszelemeinek tárgyalásánál mindenekelőtt kétségbevonhatatlanul bebizonyítja a nagyfokú kevertséget, majd felsorolja a keveredés jeleit a különböző európai (északi, balti, alpi, stb.) és ázsiai (mongol, taurid) fajokkal. Végül az utolsó fejezetben időrendi sorrendben a magyarság előtt hazánk földjén élt népek embertani képét adja, ásatások és sírleletek alapján.

Nem volna teljes a könyvről szóló beszámoló, ha felemlítés nélkül hagynók a 400-on felüli, kitűnő kivitelű és igen szemléletes képet, a szerző élvezetes, ma-

gyaros szöfűzését és a kötet díszes kiállítását, amely, valamint a jól olvasható betűk és aránylag kevés sajtóhiba is, az Egyetemi Nyomdát dicséri. Mindent összefoglalva : alapvető munkát ad *Bartucz* az olvasó kezébe, olyan tudnivalók halmozát, melynek ismerete nélkül a mai magyar ember műveltsége nem teljes. *A mű beszerzését minden magyar nevelő és iskola számára melegen ajánljuk!*

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Darás Gábor: A Ruténföld elszakításának előzményei. (1890—1920), Bp. 1936. 137. 1.80.

Az Erdős Kárpátok kisszámú népe ma a világpolitikai érdeklődés síkján áll. E nép rokonszenvének elnyeréséért folytatott küzdelem azonban nem újkeletű. Az északi ellenség pánszláv propagandájának lelkelten üzelmeit ismerteti Darás Gábor s modern forráskutatói felkészültséggel vezet el bennünket az orosz aknamunka sötét alagútjaiba. A rutén nép történetének harminc legérdekesebb esztendejét beszéli el a könyv. Ez a 30 év a ruténség valamennyi életkérdését a felszínre hozta. Darás Gábor művéből — ezekkel összefüggően — egy rendkívül meggyőző erejű intelem mered felénk : saját népi jövőnk érdekében mielőbb szakítanunk kell a nemzetek közötti kapcsolatok romantikus felfogásával. Az orosz pravoszláv mozgalom letörését sem tudtuk — éppen eredendő érzelmi beállítottságú szemléletünknel fogva — reformterveinkkel (1. szerkönyvrevízió, 2. magyar liturgia, 3. naptárreform, 4. betűreform, 5. szociális reformok . . .) véghezvinni. A rutén kérdés reális vizsgálata nem elégedhetik meg a jelszavak pusztá emlegetésével, hanem e nép és terület mai arculatának történelmi előzményeiből vonja le következtetéseit. A könyv egyébként az egyetlen magyarnyelvű termék, amely Volosin kezdeményezéseit a tudományos történetírás eszközeivel méri le. Tárgyilagosságára és nyelvtudására jellemző, hogy E. Benes (Rec o problému podkarpatoruském, 1934.) és K. Krofta (Podskarpatska Rus a Ceskoslovensko, 1935.), a cseh hivatalos álláspontot kidolgozó, írásait nagyszereűen ismeri. Kárpátalja jelenlegi és az államfordulatot közvetlenül megelőző politikai viszonyait nem ismertetheti e néhány év előtt készült munka, de az akkor még kiforratlan események drámai feszültsége már ott lüktet a sorok mögött. A történelmi nevezetességre emelkedett mármarosai pör húszéves fordulójának emlékezeténél észlelhető különösebben a rutén kérdés mesterien sejtetett jövőképe, amidőn a leghatározottabb módon rámutat arra, hogy „az orosz pravoszlávia Trianon óta is terjed az Erdős-Kárpátok területén s még sok aggodalmat fog okozni a görög-katolikus papságnak.“

Wagner Ferenc.

Dr. Timár Kálmán: Az érsekújvári Tanítóképző Intézet története. (Különlenyomat a kalocsai Róm. Kat. Tanítóképző Intézet 1937—38. évi Értesítőjéből.) 1938. 32. old.

Dr. Timár Kálmán forráskutató munkájának eredményeként teszi közzé jelen értekezését s mintegy felhívja a figyelmet a források felkutatásának nagy jelentőségére.

A mű az érsekújvári és a kalocsai tanítóképző szervezetére vonatkozó adatokat dolgozza fel, azonban röviden áttekintést ad a kir. kat. képzők szervezéséről és átalakulásáról is. Az első magyarországi német—tót-nyelvű tanítóképzőt Pyrker J. László Szepesvárott 1819-ben, az első magyarnyelvű képzőt 1828-ban u. ő. Egerben alapította. Ez a képző két évfolyamú volt. 1835-i országgyűlés sürgeti a magyar-